

İçindəkilər

01

Sınıf çatbotları: qabaqcıl texnologiya ilə karyera hazırlığı

02

Malayziyada Məktəbəqədər Təhsilin Kompleks İcmalı

03

Ali Təhsildə STEMBach təcrübələri

04

Düşünmək üçün qida: Dayanıqlı cəmiyyət üçün məktəb qidaları

Sinif çatbotları: qabaqcıl texnologiya ilə karyera hazırlığı

İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (OECD) tərəfindən “Sinif çatbotları: qabaqcıl texnologiya ilə karyera hazırlığı” adlı məqalə dərc olunmuşdur. Məqalədə bildirilir ki, artıq sinif otaqlarında elektron lövhədə süni intellekt çatbot bağlantısı yerləşdirilə bilər. Sinif çatbotları müəllimlərə və şagirdlərə tez bir zamanda axtarış aparmağa, rəy almağa, elektron dərsliklərdən məlumat əldə etməyə və hətta müxtəlif fənlər üzrə fərdi təlimlər keçirməyə imkan verə bilər. Bu interaktiv öyrənmə mühiti, çatbotların tətbiqi təlim-tədris prosesində əsaslı inkişafa səbəb ola və hətta inqilab edə bilər. Belə ki, bu mühit şagirdlər üçün dərsləri daha maraqlı və cəlbedici edir. Eyni zamanda təkrarlanan prosesləri avtomatlaşdıraraq müəllimlərə vaxta qənaət etməyə kömək edir və şagirdlərə öz təlim ehtiyaclarını ödəməkdə, maraqlarına uyğun məlumat əldə etməkdə sərbəstlik verir.

Süni intellekt proqramı bütün dünyada maraq doğurur. GPT-4 (Generative pre-trained Transformer) kimi tanınan ChatGPT proqramı mahnı, esse, məqalə, ssenari yazmaq, fərdlərin tərcümeyi-hallarının (CV) hazırlanması, iş axtarışı, karyera hazırlığı istiqamətində texniki sözlər yazaraq bu və ya digər tapşırıqları yerinə yetirə bilər.

Müəllimlər və karyera inkişafı mütəxəssisləri üçün çatbotlar vaxta, enerjiyə və resurslara qənaət edə bilər. Buna baxmayaraq, heç bir çatbot mükəmməl deyil və insan amilinə yenə də ehtiyac duyulur.

Məsələn, bir çatbot şagirdə gələcək karyeraları və vakansiya məlumatları haqqında məsləhət verməyə kömək edə bilər. Lakin karyera və ya məşğulluq üzrə məsləhətçilərdən də dəstək almaq vacibdir.

Məqalədə qeyd edilir ki, müasir çatbotlar ünsiyyət qurmaq üçün kifayət qədər ağıllıdır. Belə ki, böyük dil modellərinə (Lms) çıxışın genişlənməsi ilə süni intellekt sistemi böyük həcmdə mətn məlumatları üzərində öyrədilə bilər. Təbii dili başa düşə və dərhal insana bənzər reaksiyalar verə bilərlər. Bu modellər insan nitqini anlamaq və təhlil etmək üçün qabaqcıl öyrənmə alqoritmlərindən istifadə edir.

Bu cür öyrənmə sistemi informasiya təhlükəsizliyi, davamlılığı və təkmilləşməsi baxımından daim effektiv olmalıdır. Bu əsasda karyera chatbotlarının dizaynerləri onların etik və effektiv olmasını təmin etməlidirlər. Bunlara məxfiliyə hörmət etmək, karyera məlumatlarını haradan əldə etdikləri barədə aydın olmaq, daxili rəy və monitoring mexanizmlərini təmin etmək daxildir. Bu, həm sinif daxilində, həm də sinifdən kənarada güclü öyrənməni sürətləndirə bilər.

Karyera mütəxəssisləri tələbələrə kömək etmək üçün bu vasitə və analitik məlumatlardan istifadə edə bilərlər.

01

Malayziyada Məktəbəqədər Təhsilin Kompleks İcmalı

Dünya Bankı tərəfindən “Malayziyada Məktəbəqədər Təhsilin Kompleks İcmalı” adlı hesabat təqdim edilmişdir. Bu hesabat Təhsil Nazirliyi ilə əməkdaşlıq çərçivəsində aparılan araşdırmalara əsasən, Malayziyanın məktəbəqədər təhsil sahəsindəki mövcud boşluqları hərtərəfli qiymətləndirməsini əks etdirir. Araşdırma həmçinin təhsildə mövcud boşluqların aradan qaldırılması üçün həll yolları axtarmaq məqsədi daşıyır.

Hesabatda bildirilir ki, uşaqların erkən inkişafına dəstək olmaq üçün inkişafdan daha çox onun öyrənmə qabiliyyətinə üstünlük verilməlidir. Bu səbəblə ölkələr, xüsusən də son 10 ildə məktəbəqədər təhsil imkanlarını genişləndirməyə çalışır və dünyanın bütün bölgələrində məktəbəqədər təhsilin əhatə dairəsi genişləndirilir. Malayziyada məktəbəqədər təhsilə cəlb etmə səviyyəsi 2009-2020 cil illər ərzində 67%-dən 84%-ə çatıb. Bu da Malayziyada son 10 ildə məktəbəqədər təhsilin genişləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi istiqamətində səylərin artdığını göstərir.

Bildirilir ki, məktəbəqədər təhsil sahəsində müxtəlif islahatlar və təşəbbüslər aparılsa da təhsilə əlçatanlıq və keyfiyyət problemləri hələ də davam etməkdədir. Malayziya 2013-2025-ci illəri əhatə edən təhsil planında 2020-ci ilə qədər məktəbəqədər təhsilin universal qeydiyyatına nail olmağı hədəfləsə də bir sıra inkişaf etməkdə olan ölkələr kimi buna nail ola bilməyib. Bundan əlavə, təhsil planında qeyd olunan bütün məktəbəqədər müəssisələrdə çalışan müəllimlərin 2020-ci ilə qədər erkən uşaqlıq təhsili (ECCE) üzrə minimum ixtisas diplomu əldə etməsi də problem olaraq qalmaqdadır.

Hesabat Malayziyada erkən uşaqlıq təhsili (ECCE) üzrə universal məktəbəqədər təhsilin əlçatanlığına nail olmaq və bütün məktəbəqədər müəssisələrdə çalışan müəllimlərin minimum diploma sahib olması üçün dövlət tərəfindən aşağıdakı 2 əsas məsələnin həlli hədəf kimi qoyulmuşdur:

1. Hər bir uşaq üçün məktəbəqədər təhsilə çıxışın yaxşılaşdırılması,
2. Şagirdlərin optimal təlim almalarını təmin etmək məqsədilə məktəbəqədər təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi.

Bundan əlavə təhsilə maraqlı tərəflər aşağıdakı amilləri əsas prioritet sahələr hesab edir:

1. Lisenziyalaşdırma və erkən uşaqlıq təhsili (ECCE) xidmətlərinin uyğunlaşdırılması;
2. Maliyyələşdirmə daxil olmaqla idarəetmə.

Malayziya hədəflədiyi 2020-ci ilə kimi universal məktəbəqədər təhsilə qeydiyyat məqsədinə nail olmadığından qarşısına qoyduğu hədəfə çatmağı 2025-ci ilə qədər uzadıb. Bu hədəfə çatılmamasında əsas maneələr arasında-cəmiyyətdə məktəbəqədər təhsilin əhəmiyyəti barədə məlumatlılığın az olması; yerlərdə məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin olmaması; coğrafi ərazi; icmalar və əlverişli şərait nəzərə alınmaması daxildir. Bu maneələrin aradan qaldırılması üçün aşağıdakı tövsiyələr hesabatda yer alır:

1. “Fasttrack” proqramlarının təmin edilməsi ilə məktəbəqədər təhsilə cəlb olunmayan uşaqlar üçün müvəqqəti tədbirlərin həyata keçirilməsi;
2. Bölgələrdə məktəbəqədər təhsilə marağı artırmaq məqsədilə kurikulumun, tədris metodlarının və tədbirlərin hazırlanması üçün yerli icmalara şəraitin yaradılması.
3. Erkən uşaqlıq təhsilində lisenziyalaşdırma proseslərinin sadələşdirilməsi, müvəqqəti lisenziyalaşdırmanın təmin edilməsi, lisenziya müddətinin uzadılması, yeni qeydiyyat mərkəzlərinin yaradılması və s.
4. Uşaqların özəl məktəbəqədər təhsil müəssisələrinə qeydiyyatı və təhsil məsələsində tələbyönümlü maliyyələşdirmə və təşviqlərin yenidən tətbiq edilməsi.

Bildirilir ki, Malayziyanın məktəbəqədər təhsil müəssisələrində müəllimlərin peşəkarlıq səviyyəsi, peşəkar inkişafı, kurikulumun anlaşılabilirliyi, şagirdlərin qidalanması və sağlamlığı kimi keyfiyyət təminatı problemlərinə də rast gəlinir. Bu problemlərin həlli istiqamətində aşağıdakı təkliflər irəli sürülür.

02

- 1) 2030-cu ilə qədər Malayziyalı uşaqlar üçün pulsuz və məcburi olmaqla ən azı 1 illik universal ibtidai təhsilin təmin edilməsi;
- 2) Qeydiyyat boşluğunu aradan qaldırmaq üçün dövlət məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin sayının artırılması;
- 3) Erkən uşaqlıq təhsili və məktəbə hazırlıq göstəriciləri də daxil olmaqla nəticələrə əlçatanlıq, məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin keyfiyyət standartlarının xarici qiymətləndirilməsi, məlumat toplama üsulları vasitəsilə qiymətləndirmənin etibarlılığını gücləndirmək üçün Milli Məktəbəqədər Təhsil Keyfiyyət Standartının (NPQS) qiymətləndirmə metodunun yenidən nəzərdən keçirilməsi;
- 4) Erkən uşaqlıq təhsili üzrə proqramı bitirənlərin müvafiq işlə təminatı;
- 5) Yarım günlük kursların sayının artırılması;
- 6) Empirik təhsil proqramları (APEL) üzrə akkreditasiyanın genişləndirilməsi və Malayziya qabaqcıl təhsil diplomunu proqramını öyrənmək üçün ali təhsil təminatçıları ilə əməkdaşlıq edilməsi;
- 7) Yaş həddi kimi məhdudiyyətləri nəzərdən keçirərək DECE proqramların daha əlverişli edilməsi;
- 8) Erkən uşaqlıq təhsili (ECCE) proqramları üçün milli təhsil krediti sxemi üçün təklif olunan proqramların uyğunluğu və müəllimlər üçün təhsil haqqı yardımının tətbiqi;
- 9) Texnoloji həllərdən istifadə etməklə, ucqar ərazilərdəki məktəbəqədər təhsil işçiləri üçün təlimin əlçatan edilməsi;
- 10) Müəllimlərin ümumi pedaqoji bacarıqları və kritik öyrənmə ehtiyacları üçün ünvanlı dəstəyin təmin edilməsi;
- 11) Özəl sektordan olanlar da daxil olmaqla bütün məktəbəqədər təhsil müəssisələrində çalışan müəllimlərə öz peşəkar inkişaflarını idarə etmək üçün səlahiyyət verilməsi;
- 12) ECCE sektoru üçün hərtərəfli işçi qüvvəsinin inkişaf planını hazırlamaqla karyera perspektivini artırmaq və karyera imkanlarını təmin etməklə peşə statusunun yüksəldilməsi;
- 13) Kurikulumun akademik, qeyri-akademik aspektlərini anlamaq üçün müəllimlərin peşəkar inkişafına və resurslarına investisiyanın qoyulması.

Məktəbəqədər müəssisələrdə öyrənmə geriliyi

Pandemiya səbəbindən təhsil müəssisələrinin uzun müddət bağlanması öyrənmədə geri qalmanı artırdı və sosial-emosional inkişafa ciddi təsir göstərdi. Uşaqların xüsusi ehtiyaclarını müəyyən etmək üçün əvvəlcə pandemiya ilə bağlı öyrənmə itkisini qiymətləndirmək lazımdır. Bundan sonra nəticəyə yönəlmiş kurikulumun tətbiqi, öyrənmə saatlarının uzadılması kimi fəaliyyətləri həyata keçirməklə öyrənmə geriliyinin aradan qaldırılması məqsədə uyğun hesab olunur.

Bir il ərzində həyata keçirilə bilən qısa müddətli tədbirlər:

1. Məktəbəqədər müəssisələrinə qeydiyyat prosesindəki boşluqları daha effektiv şəkildə aradan qaldırmaq üçün yüksək ehtiyac olan sahələrin müəyyən edilməsi;
2. Məktəbəqədər müəssisələrə maddi dəstəyin artırılması;
3. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaqların qida ehtiyaclarının təmin edilməsi;
4. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində çalışan müəllimlərin üzləşdiyi problemləri həll etmək üçün işçi qrupunun yaradılması və bu hesabatda qeyd olunan tövsiyələrin həyata keçirilməsi;
5. 0-6 yaş qrupunu əhatə edən ECCE sektorunu uyğunlaşdırmaq və inteqrasiya etmək üçün nazirliklərarası müzakirələrin təmin edilməsi.

1-3 il ərzində həyata keçirilə bilən qısa müddətli tövsiyələr

1. Uşaqların məktəbəqədər təhsilə cəlb olunması;
2. İnkişaf aləti kimi Milli Məktəbəqədər Təhsil Keyfiyyət Standartının məqsədinin müəllimlərə aydın şəkildə çatdırılması;
3. Erkən uşaqlıq təhsili üzrə diplom (DECE) proqramlarının əlçatanlığının təmin edilməsi;
4. Müəllimlərin minimum ixtisası ilə bağlı aydın siyasət istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi;

5. Peşəkar inkişafın bütün məktəbəqədər təhsil işçiləri üçün asan və əlçatan olması;
6. Kritik öyrənmə ehtiyacları üçün ünvanlı dəstəyin təmin edilməsi;
7. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinə ayrılan vəsaitlərin cari ehtiyaclara daha uyğun olması, qarşıya qoyulan hədəf və istəklərə cavab verməsi;
8. Şagirdləri evdə dəstəkləmək üçün valideyn iştirakının təmin olunması

3 il və ya daha çox müddətdə həyata keçirilə bilən orta-uzun müddətli tövsiyələr

1. Ən azı bir illik ümumi məktəbəqədər təhsilin təmin edilməsi;
2. Ölçmələri daxil etmək üçün NPQS qiymətləndirmə metodunun nəzərdən keçirilməsi;
3. Peşəstatusunun yüksəldilməsi;
4. Səmərəli resursların təmin edilməsi və büdcəyə nəzarət

Ali Təhsildə STEMBach təcrübələri

İspaniyanın bir neçə universitetində fəaliyyət göstərən tədqiqatçılar- Castro-Santos, Laura & Felix, Puime & Lamas, M.I. & García-Diez, Ana & Díaz, Joaquín & Boedo-Vilabella, Lucía & Lagoa-Varela, Dolores & Álvarez-García, Begoña & Filgueira, Almudena tərəfindən “STEMbach” layihəsi çərçivəsində “Ali Təhsildə STEMBach Təcrübələri” adlı məqalə hazırlanmışdır. Bu layihə tələbələrin STEM mövzularını başa düşmələrinə kömək etmək, STEM sahəsinə maraqlarını və motivasiyalarını artırmaq, innovativ təhsil metodlarının tətbiqi yollarını öyrənmək üçün İspaniyanın şimal-qərbində yerləşən A Coruña Universitetində və Qalisiya bölgəsində bir neçə orta məktəbdə həyata keçirilmişdir.

Hesab olunur ki, qeyd edilən layihə çərçivəsində İspaniya Universitetlərində müxtəlif fəaliyyətlər (məsələn, təlimlər, müəllimlərin bir-biri ilə işbirliyi və s.) vasitəsi ilə tələbələr elm, texnologiya, mühəndislik, riyaziyyat sahələrində bacarıqlarını və sərişələrini artırma biləcəklər.

Məqalədə layihənin məqsədləri, fəaliyyətləri və nəticələri təqdim olunur. Müəlliflər STEM-in tələbələrin təlim motivasiyasına və akademik nailiyyətlərinə müsbət təsir göstərdiyi qənaətinədəirlər. Həmçinin layihənin icrası zamanı qarşıya çıxan çətinliklər də müzakirə edilərək, layihələrin liderlərinə, iştirakçılara uyğun təlim və dəstəyin təmin edilməsinin zəruriliyindən bəhs edilir.

Eyni zamanda layihə çərçivəsində hazırlanan məqalədə müəllim-tələbə mentorluğu və müəllim əməkdaşlığının əhəmiyyəti də qeyd olunur.

Məqalədə universitetlərin, təhsil müəssisələrinin STEM təhsilinə və “STEMbach” kimi layihələrə yatırım etmələri, STEM əsaslı fəaliyyətlərin inkişafına kömək edən layihələrə qoşulmaları tövsiyə edilir.

“STEMbach” layihəsi təhsil üsullarının istifadəsi istiqamətində aşağıdakı nəticələri ehtiva edir:

1. Layihə STEM sahəsinin tədris metodlarını yaxşılaşdırmaq və tələbələrin bu fənlərə marağını, motivasiyasını artırmaq üçün inkişaf etdirilmişdir.
2. Layihə bir neçə İspaniya universitetində tətbiq olunmuş və ixtisaslar arasında əməkdaşlıq, təlimlər kimi fəaliyyətlər vasitəsi ilə aparılmışdır.
3. Layihə tələbələrin STEM fənlərində akademik nailiyyətinə, təlim motivasiyasına və özünəinamına pozitiv təsir etmişdir.
4. Layihənin tətbiqi zamanı qarşıya çıxan çətinliklər layihəni icra edən liderlərin, iştirakçıların uyğun təlim və dəstəyə ehtiyac duyması ilə bağlıdır.
5. Müəlliflər STEM təhsilində böyük nəticələr əldə etmək üçün çalışır və gələcəkdə STEM əsaslı fəaliyyətlərin inkişafına yönəlmiş STEMBach layihəsini uğurlu hesab edirlər.

03

Mənbə: Castro-Santos, Laura & Felix, Puime & Lamas, M.I. & García-Diez, Ana & Díaz, Joaquín & Boedo-Vilabella, Lucía & Lagoa-Varela, Dolores & Álvarez-García, Begoña & Filgueira, Almudena. (2023). STEMBach Experiences at Higher Education. Open Education Studies. 5. 10.1515/edu-2022-0178.

Düşünmək üçün qida: Dayanıqlı cəmiyyət üçün məktəb qidaları

OCED tərəfindən məktəblərdə qida təhlükəsizliyinə nəzarət üçün **“Düşünmək üçün qida: Dayanıqlı cəmiyyət üçün məktəb qidaları”** adlı hesabat hazırlanmışdır. Hesabatda, qida təhlükəsizliyinin həllində, dayanıqlı cəmiyyətlərin inkişafında məktəb qida proqramlarının önəmi vurğulanır. Eyni zamanda fiziki və təhsil nəticələrinin dəstəklənməsi, sağlamlıq, savadlılıq, qida istehsalı və istehlakının sosial-ətraf mühitə təsirləri haqqında məlumatlılığın təşviqi daxil olmaqla, bu cür proqramların faydaları əks olunur.

Bundan əlavə hesabatda məktəb qida proqramlarının yerli qida iqtisadiyyatının gücləndirilməsinə və qida üzrə daha balanslı bir yanaşmanın təşviqinə kömək edə biləcəyi tövsiyə edilir. Son olaraq, hesabatda sağlam qidalara bütün təhsilalanların əlçatanlılığının təmin edilməsi üçün məktəb qida proqramlarına daha çox investisiya qoyulması, təhsil və qida sistemləri arasında əməkdaşlığın əhəmiyyəti vurğulanır.

Hesabatda bildirilir ki, sağlam qidalanma və onun uşaqlara təsiri OECD daxilində problem olaraq qalır. Belə ki, statistik nəticələrə görə 2018 və 2020-ci illər ərzində OCED-ə üzv olan ölkə əhalisinin təxminən 7,5%-i orta dərəcədə ərzaq təhlükəsizliyi ilə üzləşdiyi halda, təqribən 0,5%-13%-i isə ciddi ərzaq təhlükəsizliyi ilə üzləşib. Tədqiqatlar göstərir ki, qida təhlükəsizliyi uşaqların fiziki və psixososial inkişafına mənfi təsiri ilə yanaşı, akademik və idrak nəticələrinə də mənfi təsir edir. Bundan əlavə, qida təhlükəsi ilə üzləşən uşaqlarda məktəbə gec getmə, dərstdən yayınma, hiperaktivlik, diqqətsizlik kimi problemlərin daha yüksək nisbətdə olduğu aşkar edilmişdir.

OCED ölkələrindəki aztəminatlı ailələr qida təhlükəsizliyi baxımından xüsusilə həssas olurlar. Belə ki, 15 yaşlı şagirdlərin PISA-2015 nəticələrinə görə aztəminatlı, sosial statusu aşağı olan ailələrdəki uşaqların sosial statusu yuxarı olan ailələrdəki uşaqlarla müqayisədə gündəlik meyvə, tərəvəz və ya zülal ehtiyacının daha az olduğu hesabatda əks olunur.

OCED-də üzv dövlətlərdə uşaqlarda piylənmə səviyyəsinin artdığı, gündəlik fiziki fəaliyyətlə məşğul olan uşaqların nisbətinin isə kifayət qədər az olduğu görünür. Həmçinin çox işlənmiş qidaların istehlakı (Avstraliya, Şimali Amerika və Qərbi Avropada) getdikcə daha çox uşağın fiziki, əqli və emosional sağlamlığına ciddi ziyan vurduğu məlum olur.

Hesabatda o da qeyd olunur ki, problemin həlli istiqamətində məktəb əsaslı müdaxilələr vacibdir. Belə ki, uşaqları sağlam qida ilə təmin etmək, onların akademik uğurunun və rifahının açarıdır. Uşaqlar həyatlarının əhəmiyyətli bir hissəsini məktəbdə keçirdiklərindən məktəbdə sağlam qidalanma əsas prioritet məsələdir. Bu əsasda uşaqların sağlam qidaya çıxışının, qida dəyərinin təmin edilməsi və sağlam qidalanma vərdişlərinin dəstəklənməsi məktəbin əsas məqsədinə çevrilməlidir.

Qida təhlükəsizliyi məsələsinin həllinə yönəlmiş məktəb qidalanma proqramlarının hazırlanması və tətbiqi ilkin tədbir hesab edilir. Ölkələr onları fərqli şəkildə təşkil etməyə meylli olsalar da, bu uşaqlar arasında qida təhlükəsizliyi və qida çatışmazlığı problemini həll etmək üçün əsas vasitədir. Bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlərə bəzi ölkələrdə sınaqdan keçmiş qida proqramlarının istifadəsi, digərlərində isə pulsuz universal yeməklərdən yararlanması misal göstərilir. Bu yolla həm məktəblilərin rifahını, akademik performansını yaxşılaşdırmaq həm də dövlət xərclərinə qənaət edilə bilər. Hesabatda OCED-ə üzv olan bir sıra ölkələrin balanslaşdırılmış məktəb menyularını təmin etmək üçün məcburi və ya könüllü qida, qida ehtiyaclarına əsaslanan standartlar və porsiya ölçüsü qaydaları tətbiq etdiyi qeyd olunur. Danimarkada bu sahədə aparılan araşdırmalar göstərir ki, məktəb qidalanma proqramlarından yararlanan məktəblilər hazır qida qəbul edənlərlə müqayisədə 16% daha çox tərəvəz və 30% daha az doymuş yağ qəbul edirlər. İngiltərədə aparılan araşdırmada isə, məktəbdə hazır qidalanan uşaqların məktəb qidalanma proqramlarından yararlanan məktəblilərlə müqayisədə 50% daha çox natrium və təxminən iki dəfə çox şəkər və doymuş yağ istifadə etdiyi aydın olmuşdur.

04

Məktəbdə sağlam qidalanma proqramını effektiv həyata keçirmək üçün iaşə təcrübələri, kadr hazırlığı praktikası, alternativ qida standartlarının müəyyənləşdirilməsi, yemək, gigiyena və sağlamlıq mövzusunda məktəb yeməxanalarından istifadə etmək və bir neçə Aİ ölkəsində məcburi olduğu kimi sağlam qidalanmanın tədris planına daxil edilməsi yolları aiddir.

Bir sıra məktəblərdə müəyyən qidaların yerləşdirilməsi və ya təklif edilməsinin uşaqların seçminə təsir etdiyi qeyd olunur. Bu səbəbdən bəzi təhsil sistemləri nahar zamanı və nahardan sonra uşaqlar üçün mövcud olan qida seçimlərini dəyişdirən siyasətlər həyata keçirib. Məsələn, Litvada bəzi qeyri-sağlam qəlyanaltıların qida satış avtomatında saxlanmasına icazə verilmir, İspaniyada isə qida satış avtomatlarında hər porsiya üçün maksimum 200 kkal müəyyən edilir. Fransa heç bir halda məktəb binalarında bu cür qida satış avtomatlarının istifadəsinə icazə vermir. Avstriya hər fasilədə ən azı 10 adda müxtəlif meyvələrin nümayiş etdirilməsini tövsiyə edir, Flandriya isə sağlam qidaların istehlakını təşviq etmək üçün daha aşağı qiymətlər təyin edir, daha balanslı içki və qəlyanaltı seçimlərini nümayiş etdirməyi məqsədmüvafiq hesab edir.

Həmçinin, hesabatda uşaqların nahar yediği fiziki məkanın da sağlam qidalanmada vacibliyi vurğulanır. Belə ki, həddindən artıq izdihamlı və səs-küylü yemək yerlərinin mövcudluğu tullantıların artmasına və uşaqların onlara təklif olunan yeməklərdən tam yararlanmamasına səbəb olur. Eyni zamanda qısa nahar fasilələri təhsilalanların sosiallaşmasına da təsir etdiyindən təhsilalanlar ya nahar fasiləsinə çıxmır, ya da ayaqüstü qida seçimlərinə üstünlük verirlər. Bunlara cavab olaraq Avropa İttifaqına (Aİ) daxil ölkələrin təhsil sistemləri məktəblilər üçün daha əlverişli iaşə sahələrini dəstəkləmək məqsədilə həyata keçirdiyi tədbirlər sırasında müvafiq işıqlandırmaya, kifayət qədər yerə, yeməxanaların dizaynına, parlaq rəngli yemək salonlarının hazırlanmasına xüsusi diqqət yetirir. Bu cür sistemə Almaniyada rast gəlinir.

Hesabatda həmçinin, məktəblərdə təklif olunan qida məhsulları ilə bağlı qaydaların artırılması, sağlam qidalanma mühitlərinin yaradılması üçün əməkdaşlığın əhəmiyyəti qeyd olunur. Belə ki, Cənubi Avstraliyanın Adelaide şəhərində 300 Məktəbəqədər təhsil müəssisəsi "Hamı üçün vegetarian əyləncə" proqramı tətbiq etmişdir. Bu proqram çərçivəsində uşaqların sağlam qidalar, meyvə-tərəvəzlərin faydası haqqında biliklərini genişləndirmək məqsədilə diyetoloqlar və digər məktəb işçiləri ilə əməkdaşlıq etmişlər. Eyni zamanda, Yapon məktəblərində sağlam qidalanma və qida məlumatlılığının təmin edilməsi üçün şagirdlərə, məktəb işçilərinə və ailələrə bələdçilik rolunu oynayan "Şokuiku" yəni "yemək təlimi" verilir.

Son olaraq hesabatda qeyd olunur ki, güclü tərəfdaşlığa əsaslanan məktəb qida proqramları davamlı sağlam qidalanmanı təşviq edərək, ətraf mühitin qorunması və inkişafına dəstək verə bilər. Dayanıqlılıq üçün daha çox təbii (orqanik) ərzaq məhsullarından istifadəyə diqqət yetirmək vacibdir.